

Món

30/10/05

El tribunal va ser creat l'any 1998 per perseguir els crims internacionals més greus, com ara el genocidi

El TPI , un pas decisiu contra la impunitat?

ORDRES DE DETENCIÓ · El tribunal necessitarà l'ajuda d'Uganda per arrestar els primers acusats de genocidi CONFLICTES · L'acció dels jutges ha de protegir les víctimes i preservar els processos de pau

David Caminada

Els tribunals jutgen casos, però els casos també enjudicien els tribunals". Aquesta frase pronunciada pel fiscal en cap del Tribunal de Nuremberg, el nord-americà Robert Jackson, posa en relleu les dificultats que afronten jutges i fiscals en la lluita contra la impunitat al món, la qual, si es combat de forma efectiva, reforça la tasca judicial, però si no es combat amb prou eficàcia deixa en evidència les contradiccions i paradoxes de l'activitat judicial. Aquesta mateixa frase devia haver recordat el jutge Tuiloma Neroni Slade (originari de Samoa) a l'estampar la seva firma en les primeres ordres de detenció que dicta el Tribunal Penal Internacional (TPI), en aquest cas contra cinc dirigents del moviment armat ugandès Exèrcit de Resistència del Senyor (LRA). Aquest grup, que opera al nord d'Uganda, és conegut per haver comès greus delictes de violació, tortura i genocidi i segrestat milers d'infants ugandesos per convertir-los en nens soldats o esclaus sexuals.

Els casos posen a prova els tribunals i el TPI afronta, amb els primers tres dossiers que investiga -greus abusos als drets humans a la República d'Uganda, a la regió de Darfur (Sudan) i a la República Democràtica del Congo-, una prova de foc, dos anys i mig després de la sessió inaugural del tribunal l'11 de març del 2003 a l'Haia. De fet, el naixement del TPI va estar envoltat d'un llarg i intens debat jurídic i d'una forta controvèrsia, que s'ha materialitzat en el rebuig de potències com els EUA, Rússia, la Xina o Israel a acceptar la jurisdicció del tribunal i doblegar-se a la seva sobirania.

Després dels processos de Nuremberg i Tòquio per jutjar els jerarques del règim nazi i els criminals de guerra japonesos, de l'establiment dels tribunals especialitzats en el conflicte a l'ex-Iugoslàvia (TPII) i el genocidi de Ruanda (TPIR), i de l'àmplia discussió jurídica provocada arran de la detenció de l'exdictador xilè Augusto Pinochet a Londres l'octubre del 1998, el Tribunal Penal Internacional és el primer gran salt endavant per consolidar un sistema de justícia internacional. Nascut en virtut de l'Estatut de Roma (1998) i *especialitzat* fins ara en conflictes de l'àrea africana -el tribunal no té jurisdicció retroactiva i, per tant, ha d'investigar i enjudiciar fets i situacions comesos després de l'1 de juliol del 2002, dia en què va entrar en vigor el seu tractat constitutiu-, el TPI ha dictat ordres de detenció i captura contra l'ugandès Joseph Kony, líder de l'Exèrcit de Resistència del Senyor (LRA), el seu lloctinent Vincent Otti i tres dirigents rebels més sota l'acusació d'haver comès crims de guerra i contra la humanitat a Uganda durant els últims tres anys . Les ordres, que es van difondre el 14 d'octubre tot i que havien sigut firmades pels jutges el 8 de juliol passat, suposen un salt qualitatiu en la tasca realitzada pel tribunal de l'Haia -que es limitava a recollir informació i investigar-la- i obre una sèrie d'interrogants i de reptes per al futur més immediat.

La primera pregunta que es planteja és sobre la pròpia activitat del TPI i si aquest òrgan serà capaç de portar-la a terme amb normalitat tot i no comptar amb el vistiplau de potències clau com els EUA. "Penso que sí. El TPI podrà ser efectiu encara que no compti amb països com els Estats Units, la Xina, Rússia o Israel. És evident que seria preferible que Washington fos part de l'Estatut de Roma. Amb tot, el fet que l'administració nord-americana no vetés l'examen per part del Consell de Seguretat de l'ONU de la situació a Darfur mostra una flexibilització de la posició del govern Bush", assenyala Marieke Wierda, assessora del Centre Internacional per a la Justícia Transicional, amb seu a Nova York.

Jean Allain, professor de dret internacional a la Universitat nord-irlandesa de Queen's, no es mostra tan taxatiu. "Òbviament, la qüestió clau és si el tribunal podrà treballar eficaçment. El TPI necessita aplicadors locals de la llei, tribunals... No serà efectiu sense això. De tota manera, al parlar dels EUA, la Xina o Rússia estem referint-nos a Estats que no són part de l'Estatut de Roma i, per tant, la problemàtica es donarà quan nacionals d'aquests Estats cometin crims internacionals en un país que sí que sigui part del TPI. Pel que fa a l'assistència directa, la qüestió és si aquests Estats utilitzaran la seva influència perquè els altres donin suport al TPI". Sobre aquesta qüestió, Jordi Palou-Loverdos, advocat i representant legal de les víctimes i del Fòrum Internacional per a la Veritat i la Justícia a l'Àfrica dels Grans Llacs, precisa: "Els EUA, Xina, Rússia i Israel són part de les Convencions de Ginebra i també de la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi, normatives internacionals que obliguen els Estats que en són part a complir-les i, per tant, a perseguir i enjudiciar els crims de genocidi, contra la humanitat i de guerra, encara que sigui per mitjà de les seves jurisdiccions nacionals i no a través del TPI".

Sense una policia pròpia

Un altre dubte que es planteja és si el Tribunal Penal Internacional podrà aplicar les ordres de detenció que ha dictat, tot i no disposar d'una força de policia pròpia. El professor Jean Allain no veu en això un obstacle insalvable i remarca que no hi ha cap problema en la col·laboració dels Estats per donar aplicació a les ordres d'arrest internacionals i, més endavant, si és el cas, a les sentències condemnatòries: "Vivim en un món divers i policies i tribunals varien pel que fa al seu professionalisme, a la seva preparació. Res impedeix a Estats com Uganda demanar ajuda i fins i tot beneficiar-se de l'assistència tècnica que rebin. El TPI dependrà de l'assistència que li proporcionï cada Estat, però no veig cap raó perquè aquest ajut es doni aïlladament".

Marieke Wierda s'expressa en els mateixos termes: "La manca d'un cos de policia propi suposa per al TPI una dificultat, però perfectament superable. Això ja va passar amb els tribunals per a l'ex-Iugoslàvia i Ruanda i també amb el Tribunal Especial per a Sierra Leone. Quan jo vaig treballar per al Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia del 1997 al 2000, hi havia 77 processats en parador desconegut. Ara només n'hi ha set. Les detencions són assolibles, però potser requereixen temps".

L'advocat Jordi Palou-Loverdos es mostra també optimista i confiat en el compliment per part dels Estats integrants del TPI de la normativa que ells mateixos han adoptat i acceptat. "L'oasi d'impunitat és cada cop més estret i acollir persones que hagin comès crims contra la humanitat tindrà un cost polític cada vegada més elevat", declara.

Un altre punt problemàtic que es planteja és la forma de conciliar la tasca dels jutges, fiscals i investigadors de l'Haia amb la protecció de les víctimes i els testimonis dels crims, i la preservació dels processos de pau que hi hagi oberts per intentar acabar amb els conflictes, com passa amb Uganda o el Sudan. En cas de divergència, què hauria de prevaldre, la justícia o la pau? Marieke Wierda no dona una resposta absoluta a aquesta pregunta, sinó que apunta: "No puc donar una resposta categòrica sobre què ha de prevaldre. Fins i tot el mateix TPI reconeix que hi ha situacions en les quals no hauria d'actuar, com per exemple quan sigui en "interès de la justícia". El tribunal també té responsabilitat cap a les víctimes i els testimonis pel que fa a la seva seguretat".

En els esforços per establir un sistema de justícia internacional, la creació del TPI ha sigut un pas important però tenint en compte que aquest tribunal es regeix pel principi de subsidiarietat -només actua quan les autoritats nacionals han decidit no actuar o no poden

fer-ho-, resulta també cabdal el treball dels tribunals de justícia de cada Estat en la lluita contra la impunitat al món. Un clar exemple d'això és la batalla jurídica que, fora de l'àmbit del TPI, va provocar la detenció de l'exdictador Augusto Pinochet a Londres per una demanda del jutge Baltasar Garzón i la investigació, per part de la justícia espanyola, dels crims comesos en les dictadures xilena i argentina.

En aquest sentit, Jordi-Palou Loverdos subratlla la "gran importància" per a l'aplicació del principi de justícia universal per part de jurisdiccions com l'espanyola de la "recent sentència del Tribunal Constitucional espanyol en la denúncia pel genocidi maia presentada per la premi Nobel de la pau Rigoberta Menchú i l'admissió a tràmit de la querella per crims de lesa humanitat comesos a Ruanda i la RD del Congo entre els anys 1990 i 2002".

Aprendre del passat

El TPI té un futur ple de reptes, desafiaments i dificultats, que, en última instància, dictaminaran si és un organisme efectiu i operatiu, i també moltes coses per aprendre de les experiències passades. Sobre això, el professor Jean Allain conclou: "Del passat cal aprendre que no es pot confiar en els sistemes nacionals perquè jutgin els seus líders si no tenen un TPI que els pengi del cap. El judici a Saddam Hussein és un exemple d'això. La justícia a l'Iraq és una farsa. La importància d'un TPI és que promou l'imperi internacional de la llei, que proclama que tot crim i criminal serà perseguit de la mateixa forma. La construcció de la justícia internacional és un procés lent i difícil però possible. Com va dir el jutge holandès a Nuremberg, existeix el "poder del camí fressat", ja que un cop s'ha recorregut és fàcil de tornar-ho a fer un altre cop, i un altre...".